

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף ב

משנה: ארבעה אבות נזיקין: המשנה קוראת 'אבות' לסוגי הנזיקין שנכתבו בתורה, ובגמ' יבואר מה הם ה'תולדות'.

1. **השור:** שור של אדם שהזיק, וחייב בעל השור לשלם לניזק את הנזק.

2. **והבור:** בהמה שנפלה לבור וניזוקה, וחייב בעל הבור לשלם לניזק את הנזק.

3. **והמבעה:** יבואר בגמ' (= שיש סוברים שזה אדם המזיק ויש סוברים שזו שן של בהמה שהזיקה).

4. **וההבער:** אש, וחייב בעל האש לשלם לניזק את הנזק.

לא הרי השור כהרי המבעה, כלומר אם התורה היתה כותבת רק 'שור' לא היינו יודעים את 'המבעה', לפי שיש קולא בשור שאין במבעה וכפי שיבואר בגמ' לקמן, ולכן התורה היתה צריכה לכתוב את שניהם.

ולא הרי המבעה כהרי השור: ואם התורה היתה כותבת רק 'מבעה' לא היינו יודעים את 'השור', וכנ"ל.

ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים: כלומר שור ומבעה יש בהם רוח חיים לעומת האש שאין בה רוח חיים, ומשום כך אי אפשר ללמוד אש משור ומבעה, ולכן התורה היתה צריכה לכתוב גם את האש כדי שלא נחשוב שאדם פטור אם האש שלו הזיקה.

ולא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק: כלומר שור מבעה ואש דרכם ללכת ולהזיק לעומת הבור שנמצא במקומו ולא הולך ומזיק, ומשום כך אי אפשר ללמוד בור משור ומבעה ואש, ולכן התורה היתה צריכה לכתוב גם את הבור כדי שלא נחשוב שאדם פטור אם הבור שלו הזיק.

הצד השווה שבהן וכו': הצד השווה בכל ארבעת אבות נזיקין הנ"ל, שדרכן להזיק, וחייב שמירתם שלא יזיקו מוטל עליך, ואם הם הזיקו מתחייב המזיק לשלם לניזק

את הנזק מהעידית שבשדותיו (= אם רוצה לשלם את הנזק מקרקע, אבל אם רוצה יכול לשלם לו ממון).

גמרא: מדקתני אבות מכלל דאיכא תולדות: מכך שהמשנה אמרה שיש ארבעה 'אבות' הכתובים בתורה משמע שיש להם 'תולדות' שאינם כתובים בתורה אלא לומדים אותם מהאבות. (= 'אב' משמעותו שיש לו בנים).

הגמרא מבררת: תולדותיהן כיצא בהן או לאו כיצא בהן? כלומר האם דין ה'תולדות' הוא כדין ה'אבות' או לא?

הגמ' מביאה מקומות נוספים בהם יש אבות ותולדות:

גבי שבת תנן: לגבי שבת למדנו שיש 'אבות' מלאכות וכן יש 'תולדות', ושם התולדות הם כמו האבות, שבין אם עשה בשבת אב מלאכה בשוגג ובין אם עשה תולדה של מלאכה בשוגג חייב חטאת, ובין אם עשה אב או תולדה במזיד חייב סקילה.

ומאי איכא בין אב לתולדה: א"כ מה ההבדל בין אב לתולדה לגבי מלאכות שבת? **תשובה:** **הנפקא מינה** היא שאם הוא עשה שתי אבות מלאכות בבת אחת בשוגג, או שעשה שתי תולדות בבת אחת בשוגג, חייב על כל מלאכה ומלאכה או תולדה ותולדה שעשה, אבל אם עשה אב מלאכה וגם את התולדה שלה חייב רק על אב המלאכה ולא על התולדה.

שאלה: ולרבי אליעזר הסובר שחייבים גם על התולדה של המלאכה (= כלומר שאם עשה אב מלאכה וגם את התולדה שלה חייב גם על האב וגם על התולדה), א"כ מה ההבדל בין אב לתולדה?

תשובה: **הך דהוה במשכן חשיבא, קרי ליה אב וכו'.** כל מלאכה שהיתה חשובה במשכן נקראת 'אב', וכל מלאכה שלא היתה חשובה במשכן נקראת 'תולדה'. **ביאור:** כל המלאכות האסורות בשבת נלמדות ממלאכת המשכן.

גבי טומאות תנן: גם לגבי דיני טומאה מצאנו אב ותולדה: השרץ (= יש שמונה שרצים הכתובים בתורה שהנוגע בהם לאחר מותם נטמא), השכבת זרע, וטמא מת (= אדם שנגע במת). התולדות שלהם אינם כמותם, לפי ששרץ ושכבת זרע וטמא מת הם ה'אב' (= הטומאה עצמה) והם בדרגת 'אב הטומאה' ומטמאים אדם וכלים, אבל הנוגע בהם שהוא ה'תולדה' נעשה בדרגת 'ראשון' ואינו מטמא אדם וכלים אלא רק אוכלין ומשקין.

לאחר שמצאנו שתולדות שבת דינם כאבות, ותולדות טומאה אינם כאבות, הגמ' שואלת:

הכא מאי? האם תולדות נזיקין דינם כאבות ואף על התולדה חייבים בתשלומי נזק כמו האב, או לא?

תשובה: **אמר רב פפא:** יש תולדות נזיקין שדינם כ'אב' ויש שלא, ויבואר בגמ' לקמן.

*

ת"ר: שלוש אבות נזיקין נאמרו בשור המזיק: 1. **הקרן** = נוגחת, 2. **והשן** = אוכלת, 3. **והרגל** = דורסת ושוברת את הכלים.

קרן מנלן? שנאמר בתורה "וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה", ו'נגיחה' היא בקרן, שנאמר בספר מלכים "וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קֶרֶן בְּרָזַל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְהוָה בְּאֵלָה תִּנָּח אֶת אָרֶם עַד כָּלְתָם", ואומר כלומר וכן נאמר בתורה "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקֶרֶן רָאם קֶרְנוֹ בָּהֶם עֲמִים יִנָּח יַחְדָּו אֶפְסִי אֶרֶץ", מוכח שנגיחה היא בקרן.

קושיא: **מאי 'ואומר'?** מדוע צריך להביא את הפסוק השני להוכיח שנגיחה היא בקרן? והרי כבר למדנו זאת מהפסוק הראשון.

תירוץ: **וכי תימא:** שאם תאמר שאי אפשר ללמוד דברי תורה מדברי נביאים וכתובים (= שאתה מבאר את דברי הפסוק בתורה "וְכִי יִגַּח" שנגיחה היא בקרן מהפסוק בספר מלכים), לכן הבאנו הוכחה לכך גם מהתורה (= "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ" וגו').

קושיא: **והאי מילף וכו':** וכי יש כאן 'לימוד' כל שהוא? והרי לא למדנו מדברי קבלה לא חיוב ולא פטור, אלא יש כאן בסך הכל בירור כוונת הפסוק שנגיחה היא בקרן.

אלא מהו דתימא: אלא מהפסוק במלכים היה מקום לחשוב שהתורה חילקה בין שור תם לשור מועד (= תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם) רק כשנגח בקרן תלושה כמו במקרה של צדקיה בן כנענה המובא שם בפסוק, וכגון שהשור אחז קרן בין שיניו ונגח בה, שאז יש לומר שכיון שזה דבר שאין דרכו של השור בכך לכן לא היה על בעליו של השור לשמור אותו מדבר זה, ולכן תם ישלם רק חצי נזק, אבל שור שנגח בקרן מחוברת דהיינו בקרניים שלו שדרכו בכך אולי אפילו תם ישלם נזק שלם, לכן הבאנו את הפסוק השני (= "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ" וגו') ללמדנו שגם נגיחה בקרן מחוברת נקראת נגיחה וגם בזה התורה חילקה בין תם למועד.

*

תולדה דקן מאי היא: התולדות של 'קרן' הם: **נגיפה** = שהבהמה דחפה בגופה והזיקה בכוונה, **נשיכה**, **רביצה** = שהבהמה ראתה כלים בדרך והלכה ורביצה עליהם כדי לשבור אותם, **ובעיטה** = שבעטה ברגליה ושברה את הכלים. כל אלה הם 'תולדה' של קרן לפי שיש בהם את המאפיינים של 'קרן': 1. כוונתם להזיק, 2. ואין הנאה להזיקם, 3. אין הזיקם מצוי תמיד, ולכן דינם כמו 'קרן' שכל עוד לא הועדה ג' פעמים בבית דין אינה משלמת נזק שלם.

קושיא: **מאי שנא וכו':** נגיחה נקראת 'אב' לפי שהיא כתובה במפורש בפסוק - **"וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה"**, א"כ קשה מדוע נגיפה היא 'תולדה', והרי גם היא כתובה במפורש בפסוק - **"וְכִי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וְמָת"**, וא"כ שגם היא תהיה 'אב'.

תירוץ: **האי נגיפה וכו':** הנגיפה האמורה בפסוק הכוונה לנגיחה, וכפי שלמדנו בבביתא - הפסוק פתח בנגיפה שנאמר **"וְכִי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וְמָת"**, וסיים בנגיחה שנאמר בפסוק שלאחריו - **"אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא מְתָמוּל שְׁלָשִׁים"**, לומר לך שהנגיפה האמורה בפסוק אינה דחיפה בגופה אלא נגיחת קרן.

שאלה: **מאי שנא גבי אדם וכו':** מדוע כשהשור נגח אדם התורה קוראת לזה 'נגיחה' (= **"וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ"**) ואילו כשהשור נגח בהמה היא קוראת לזה 'נגיפה' (= **"וְכִי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ"**)?

תשובה: **אדם דאית ליה מזלא:** אדם יש לו דעת לשמור את גופו שלא ינזק, ולכן נאמר לגביו **"וְכִי יִגַּח"**, דהיינו שבוודאי השור התכוון להזיק לו בכוונה ובא עליו בכח, אבל לבהמה אין לה דעת לשמור את עצמה שלא להינזק, ולכן לגביה נאמר **"וְכִי יִגַּח"**, דהיינו שהשור מצאה עומדת ודחף אותה בקרניו. [ביאור נוסף: לאדם יש מזל וקשה להמיתו ע"י דחיפה מועטה של קרן שזוהי 'נגיפה', אלא בנגיחה בכח ובכוונה ובתחיבת הקרן לגוף].

ומלתא אנג אורחא קמ"ל: והפסוק מלמד אותנו דבר נוסף בדרך אנג: מכך שלגבי אדם התורה קוראת לזה 'נגיחה' ולגבי בהמה 'נגיפה' ומשמע שהבהמה מתה יותר בקלות מן האדם, אנו לומדים ששור המועד להרוג את הבהמה אינו מועד להרוג את האדם, כלומר שאם לאחר שהרג ג' פעמים בהמות ונעשה מועד, הרג אדם,

דינו כשור תם לגבי האדם ואין בעליו משלם את הכופר (= שור מועד שהרג אדם צריך לשלם כופר ליורשי הנהרג, אבל שור תם אינו משלם כופר).

למדנו לעיל שנשיכה ורביצה ובעיטה הם תולדות של 'קרן'. הגמ' שואלת:

נשיכה תולדה דשן היא: מדוע נשיכה היא תולדה של קרן, והרי נשיכה היא ע"י השיניים.

תשובה: **לא:** בהמה המזיקה ע"י שאוכלת פירות יש לה הנאה מההיזק, וזה נקרא 'שן', אבל אין לבהמה הנאה מנשיכה, ולכן נשיכה היא 'קרן', שהרי בהמה המזיקה ע"י הקרן שלה אין לה הנאה מההיזק.

שאלה: **רביצה ובעיטה תולדה דרגל היא:** מדוע רביצה ובעיטה היא תולדה של קרן, והרי הבהמה רובצת ע"י שמכופפת את רגליה, וכן בועטת ברגליה.

תשובה: **לא:** בהמה המזיקה ע"י רגליה זהו היזק מצוי, לפי שהיא הולכת כל הזמן ואם יש כלים תחת רגליה היא דורסת עליהם, ולכן בהמה הדורסת על כלים זהו 'רגל', אבל רביצה ובעיטה אין היזקן מצוי, ולכן הם תולדה של 'קרן' שאין היזקה מצוי.

נמצא כעת, שהגדרת אבות הנזיקין לא תלויה באיזה אבר הזיקה הבהמה (= בקרן ברגל או בשן), אלא: אם היא הזיקה באופן שכוונתה להזיק ואין הנאה להזיקה והזיקה מצוי תמיד, זהו 'קרן', ואם יש הנאה להזיקה זהו 'שן', ואם הזיקה מצוי זהו 'רגל'.

*

חוזרים לדברי רב פפא לעיל:

אלא תולדותיהן לאו כיוצא בהן דאמר רב פפא, אהייא? על איזה תולדות הוא אמר זאת? אי אפשר לומר שכוונתו על תולדות של 'קרן' (= נשיכה רביצה בעיטה), שהרי אין הבדל בין התולדות לאב עצמו, לפי שגם קרן וגם תולדותיה הם אופנים שהשור הזיק בכוונה, והשור הוא ממונך, וחייב שמירתו עליך.

אלא: אלא בהכרח שתולדה של קרן דינה כקרן, ודברי רב פפא נאמרו על 'שן' ו'רגל', שיש מהן כיוצא בהן ויש מהן לאו כיוצא בהן.